

Ο απόστολος Παύλος πριν από τη μεταστροφή του (Αθανάσιος Μουστάκης, Δρ Θεολογίας)

/ [Πεμπτουσία](#)

Ο απ. Παύλος γεννήθηκε στην Ταρσό της Κιλικίας. Η γενέθλια πόλη του ήταν ένα σημαντικό μορφωτικό κέντρο της εποχής. Σύμφωνα με τον αρχαίο γεωγράφο Στράβωνα **«ὑπερβέβληνται καὶ Ἀθήνας καὶ Ἀλεξάνδρειαν καὶ εἴ τινα ἄλλον τόπον δυνατὸν εἰπεῖν»** («θα μπορούσαμε να πούμε ότι η Ταρσός ξεπερνούσε και την Αθήνα και την Αλεξάνδρεια και κάθε άλλον τόπο»). Η παρατήρηση αυτή δείχνει τη σπουδαιότητα της Ταρσού κατά την εποχή που εξετάζουμε ιδιαίτερα στους τομείς της φιλοσοφίας και της **«εγκυκλίου παιδείας»**. Πλήθος φιλοσόφων, όπως ο Αθηνόδωρος (φίλος του Στράβωνος, του Κικέρωνος και της Οκταβίας, αδελφής του Αυγούστου, μαθητής του Ποσειδωνίου, δάσκαλος και μέλος του κύκλου του Αυγούστου), οι περιπατητικοί Αθηναίος από τη Σελεύκεια και Αρίστων από την Αλεξάνδρεια, ο ακαδημαϊκός Νέστωρ από την Ταρσό, ο στωικός Αντίπατρος από την Τύρο και ο εκλεκτικός Εύδωρος ο Αλεξανδρινός.

Ο νεαρός Σαύλος (ο μετέπειτα απόστολος Παύλος) διδάχθηκε στη γενέτειρά του την εγκύκλια εβραϊκή παιδεία και στοιχεία φιλοσοφίας. Ο Στράβων σημειώνει ότι **«ἐνταῦθα μὲν οἱ φιλομαθοῦντες ἐπιχώριοι πάντες εἰσὶ, ξένοι δ' οὐκ ἐπιδημοῦσι ῥαδίως· οὐδ' αὐτοὶ οὗτοι μένουσιν αὐτόθι, ἀλλὰ καὶ τελειοῦνται ἐκδημήσαντες καὶ τελειωθέντες ξενιτεύουσιν ἡδέως»**, δηλαδή ότι παρά τη δόξα της πόλεως αυτοί που διδάσκονται στις σχολές της είναι μόνο οι ντόπιοι. Και αυτοί μόλις καλύψουν τη βασική παιδεία φεύγουν για να συνεχίσουν αλλού τις σπουδές τους και να τελειοποιήσουν τις γνώσεις τους.

Έτσι έχουμε το πλαίσιο μέσα στο οποίο κινήθηκε ο απ. Παύλος: πρώτα **έλαβε τις βασικές γνώσεις στη γενέτειρά του** και έπειτα **επισκέφθηκε την Ιερουσαλήμ, το κέντρο του ιουδαϊσμού**, ώστε να πλουτίσει τις γνώσεις του **«παρὰ τοὺς πόδας»** μεγάλων δασκάλων του Νόμου, όπως ο Γαμαλιήλ (Πρ. 22:3) και να γίνει και αυτός μέλος της ομάδας των σοφών φαρισαίων και νομοδιδασκάλων.

Διοικητικά η περιοχή της Κιλικίας ήταν προσαρτημένη στην επαρχία της Συρίας, περίπου όπως η Ιουδαία, και η Ταρσός ανήκε στις ελεύθερες πόλεις («**civitas libera**»), δηλαδή, μπορούσε να διευθετεί με κάποια αυτονομία τις εσωτερικές της υποθέσεις και εξαιρείτο από τις παρεμβάσεις του τοπικού διοικητή.

Το έτος γέννησης του αποστόλου δεν μπορεί να προσδιορισθεί με ακρίβεια. Από έμμεσες αναφορές της Καινής Διαθήκης συμπεραίνουμε ότι θα μπορούσε να τοποθετηθεί ανάμεσα στο 5 και 15 π.Χ. και με μεγαλύτερη ακρίβεια γύρω στο 8 με 10 μ.Χ. Οι πρόγονοί του, σύμφωνα με μαρτυρία του αγίου Ιερωνύμου, μετανάστευσαν στην Ταρσό από την πόλη **Γίσχαλα** της Γαλιλαίας. Ο ίδιος φαίνεται ότι ήταν καλά ενσωματωμένος στην ελληνιστική κοινωνία. Αισθάνεται περήφανος που πατρίδα του ήταν μία σημαντική πόλη της εποχής **«ἐγὼ ἄνθρωπος μὲν εἰμι Ἰουδαῖος, Ταρσεὺς τῆς Κιλικίας, οὐκ ἀσήμευ πόλεως πολίτης**

»: «είμαι Ιουδαίος, πολίτης της διάσημης και σπουδαίας Ταρσού της Κιλικίας» (Πρ. 21:39).

Δεν γνωρίζουμε πως οι πρόγονοί του έγιναν Ρωμαίοι πολίτες και πως το προνόμιο της **ρωμαϊκής πολιτείας** πέρασε και σε εκείνον. Φαίνεται απίθανο ένας ευσεβής Ιουδαίος, όπως υποθέτουμε ότι ήταν ο πατέρας του απ. Παύλου, να έλαβε τη ρωμαϊκή πολιτεία μετά από υπηρεσία σε βοηθητικό σώμα του ρωμαϊκού στρατού, όπου θα ήταν πρακτικά αδύνατο να διατηρηθεί καθαρός από τη σχέση με μη Ιουδαίους. Εξίσου απίθανο είναι να ήταν Ρωμαίος πολίτης τρίτης ή παραπάνω γενεάς, καθώς πολύ λίγοι γηγενείς κάτοικοι των ανατολικών περιοχών έλαβαν το προνόμιο αυτό προ του 1ου π.Χ. αιώνα. Ίσως να έλαβε τη ρωμαϊκή πολιτεία μαζί με άλλα ηγετικά μέλη της κοινωνίας της Ταρσού. Πάντως, ο πιο συνηθισμένος τρόπος για την απόκτηση αυτού του προνομίου ήταν η απελευθέρωση σκλάβων από κυρίους, οι οποίοι ήταν Ρωμαίοι πολίτες και κληροδοτούσαν αυτό το προνόμιο στους απελεύθερούς τους.

Ο αγ. Ιωάννης Χρυσόστομος συμπεραίνει ότι καθώς ο απ. Παύλος είχε μάθει την τέχνη του σκηνοποιού για βιοπορισμό, δεν καταγόταν από μεγάλη γενιά: «**οὐχ ἀπὸ προγόνων ἐπίσημος**», θεωρώντας ότι κανένα επάγγελμα δεν είναι «**σκηνορράφου εὐτελέστερον**» (Πρὸς τοὺς σκανδαλιζομένους ..., SC 79.20.10.2-3, PG 52.522). Ίσως αυτή η παρατήρηση του αγίου να **αποτελεί μία ένδειξη ότι οι πρόγονοί του ήταν απελεύθεροι που απέκτησαν τη ρωμαϊκή πολιτεία με την απελευθέρωσή τους**.

Η εκπαίδευση του αποστόλου φαίνεται ότι περιλάμβανε τα βασικά στοιχεία του ελληνιστικού πολιτισμού που μπορούσε να προσλάβει ένας Ιουδαίος στις ελληνόφωνες συναγωγές και από μέσα από την καθημερινή κοινωνική επαφή με μη Ιουδαίους συμπολίτες του. Τα παιδιά πήγαιναν για πρώτη φορά στο σχολείο στην ηλικία των έξι ετών. Εκεί διδάσκονταν ανάγνωση, γραφή και αριθμητική και στοιχεία των πολιτειακών και θρησκευτικών θεσμών που αφορούσαν την κοινότητά τους και την επιβίωσή τους σε ένα πολυπολιτισμικό περιβάλλον.

Η μετάφραση των Ο΄ χρησίμευε ως αναγνωστικό, στην αρχή, ενώ στη συνέχεια ο μαθητής **απομνημόνευε** τμήματά της. Η πρακτική αυτή διακρίνεται στις επιστολές του απ. Παύλου, καθώς μπορούμε να εντοπίσουμε σε αυτές σχεδόν 90 χωρία που μεταφέρονται κατά λέξη. Φαίνεται ότι ο απ. Παύλος γνώριζε εβραϊκά και αραμαϊκά. Η γνώση των πρώτων ήταν σπάνια στη διασπορά, σε αντίθεση με τα αραμαϊκά που μιλούσαν οι Εβραίοι της Συρίας και της ανατολικής Μικράς Ασίας. Τα παιδιά μάθαιναν τη γλώσσα στο σπίτι ή σε σχολεία. Στην Ταρσό τα παιδιά μάθαιναν Ευριπίδη και Όμηρο, ο οποίος εθεωρείτο κατάλληλος και για την εκπαίδευση των φαρισαίων της Παλαιστίνης. Επίσης μάθαιναν να συντάσσουν

επιστολές και να γράφουν, καθώς και να εκφράζουν με σήματα των χεριών κάθε αριθμό από το 1 μέχρι το 1.000.000.

Ο δεύτερος κύκλος σπουδών ξεκινούσε μόλις ο μαθητής μπορούσε να διαβάσει και να γράφει με άνεση, γύρω στα ένδεκα, με σκοπό τη μετάδοση του ελληνικού πολιτισμού, και διαρκούσε μέχρι την ηλικία των δώδεκα ή δεκατριών χρόνων. Ζώντας στην Ταρσό, έναν τόπο όπου ερχόταν σε επαφή ο ελληνικός με τον συριακό πολιτισμό, και μέσα στα πλαίσια της περαιτέρω εκπαιδεύσεώς του, ο απόστολος είχε αποκτήσει αρκετές γνώσεις γύρω από την ελληνική φιλοσοφία, με έμφαση στον **στωικισμό**, που ήταν αρκετά διαδεδομένος εκείνη την εποχή. Ενδείξεις της φιλοσοφικής του παιδείας μας δίνει στην ομιλία του στην Πνύκα (Πράξεις 17:28), στην προς Εφεσίους επιστολή του, όπου στο 5ο κεφάλαιο χρησιμοποιεί λεξιλόγιο που προσιδιάζει προς αυτό των στωικών, ενώ οικείες στον ελληνικό φιλοσοφικό χώρο είναι οι παρομοιώσεις της Εκκλησίας με σώμα, στο οποίο όλα τα μέλη συνεργάζονται.

Οι επιστολές του είναι πολύ λιγότερο επηρεασμένες από την τεχνική ορολογία των ρητόρων. Μάλιστα, φανερώνουν αντίστοιχες επιδράσεις σε μικρότερο βαθμό από τα βιβλία Β΄, Γ΄ και Δ΄ Μακκαβαίων, την επιστολή Αριστέα, τη Σοφία Σολομώντος, τον Αριστόβουλο, τον Ιώσηπο και τον Φίλωνα. Προφανώς, το ύφος στο οποίο γράφει είναι αυτό που είχε διδαχθεί στην πατρίδα του ως μαθητής.

Κατά την περίοδο της εφηβείας του όντας μέλος μίας συναγωγής της Ταρσού, θα πλούτισε τις γνώσεις του για την πατρώα θρησκεία. Μεγαλώνοντας έγινε πιστός τηρητής των πατρικών παραδόσεων.

Οι Ιουδαίοι της Ταρσού αποτελούσαν ένα ποσοστό γύρω στο 10% του συνολικού πληθυσμού των 75.000 κατοίκων της πόλεως. Ήταν δηλαδή μία αρκετά σημαντική μερίδα των κατοίκων ώστε να έχουν τη δυνατότητα να τηρούν τους νόμους και τις διατάξεις της πίστεώς τους, να διατηρούν τα προνόμια που είχαν επιτύχει και να λειτουργούν με σχετική ανεξαρτησία. Η παρουσία των Ιουδαίων στις ελληνιστικές πόλεις λειτούργησε ως μία από τις γέφυρες ανάμεσα στον ελληνικό πολιτισμό και στον χριστιανισμό. Η μακρά αυτή σχέση απέδωσε πολλούς και σημαντικούς καρπούς.

Έχοντας ανατραφεί σε αυτό το περιβάλλον ο απ. Παύλος πήγε στην Ιερουσαλήμ, η οποία προφανώς αποτελούσε το ιδεατό κέντρο του ιουδαϊσμού και ιδανικό προορισμό για όποιον Ιουδαίο επιθυμούσε να εντρυνθεί σε βάθος στην πίστη του. Χωρίς να μπορούμε να υπολογίσουμε το πότε ακριβώς έφθασε στην πόλη πρέπει να ήταν περίπου στην ηλικία των 15-17 ετών, δηλαδή λίγα χρόνια πριν ξεκινήσει τη δημόσια δράση του ο Χριστός. Εκεί μαθήτευσε **«παρὰ τοὺς πόδας Γαμαλιήλ»**

(Πρ. 22:3) και με την ευσέβεια και τον ζήλο του για την τήρηση των πατρικών παραδόσεων έγινε γρήγορα γνωστός στους κύκλους των ευσεβών Ιουδαίων. Η αναγνώρισή του αυτή και η εκτίμηση που έχαιρε στους σχετικούς κύκλους διαπιστώνεται και από την έμμεση συμμετοχή του στον λιθοβολισμό του αγ. Στεφάνου (Πρ. 7:58).

Η εξέλιξή του ήταν πολύ γρήγορη. Στην περίπτωση του αγ. Στεφάνου έχει έναν δευτερεύοντα ρόλο, προφανώς λόγω της νεαρής ηλικίας του, αλλά στη συνέχεια αναλαμβάνει πρωτοβουλία να χτυπήσει τους οπαδούς του Ιησού και εκτός της Παλαιστίνης. Κατά την εποχή που εξετάζουμε το Μεγάλο Συνέδριο δεν είχε εξουσία να επιβάλει την πολιτική και τις αποφάσεις του πέρα από τις ένδεκα τοπαρχίες της Ιουδαίας. Συνεπώς δεν είχε εξουσία να επέμβει στις συναγωγές της Δαμασκού. Στην πραγματικότητα, όμως, φαίνεται ότι οι ρωμαϊκές αρχές επέτρεπαν στον αρχιερέα να ζητήσει την έκδοση κάθε επικίνδυνου για τον ιουδαϊσμό προσώπου, το οποίο δημιουργούσε προβλήματα η παρέβαινε τον Νόμο. Οι κατά τόπους ρωμαϊκές αρχές επέτρεπαν στους απεσταλμένους του αρχιερέα την ελεύθερη μετακίνηση ώστε να εκτελέσουν την αποστολή τους. Ο αρχιερέας εφοδίασε τον νεαρό Σάυλο με συστατικά γράμματα, προς τη διοίκηση των συναγωγών της Δαμασκού. Αν και θεωρητικά οι χριστιανοί της πόλεως είχαν τη δυνατότητα να καταφύγουν στις ρωμαϊκές αρχές για να αποφύγουν υπέρβαση αρμοδιοτήτων από μέρους του Συνεδρίου, ουσιαστικά, ως Ιουδαίοι, ήταν εκτεθειμένοι στο μένος των απεσταλμένων και των εντόπιων ομοθρήσκων τους, οι οποίοι θα τους παρέδιδαν στο απόσπασμα από την Ιουδαία. Η κατοχή επιστολών, πέρα από νομική ισχύ, έδινε ιδιαίτερο κύρος στον κάτοχό τους και συντελούσε στην επιτυχή έκβαση της αποστολής του. Ο Ιώσηπος σημειώνει ότι ο Ιούλιος Καίσαρας και ο Οκταβιανός Αύγουστος είχαν αναγνωρίσει στον βασιλέα Υρκανό Β΄ (Ιουδ. Αρχ. 14.190-195) και στον Ηρώδη τον Μέγα (Ιουδ. Πολ. 1.474) θρησκευτική δικαιοδοσία επάνω σε όλους τους Ιουδαίους, μέσα και έξω από την Παλαιστίνη.

Φαίνεται ότι ο Σαούλ εστάλη στη Δαμασκό ως απεσταλμένος του αρχιερέα για να περιορίσει ή να εξαλείψει την πίεση που δέχονταν τα μέλη της ιουδαϊκής κοινότητας της πόλης εξαιτίας του επιτυχούς έργου των χριστιανών ιεραποστόλων. Από το κείμενο των Πράξεων διαπιστώνουμε ότι η αποστολή του Σάυλου προήλθε από δική του πρωτοβουλία (Πρ. 9:1-2). Απευθύνθηκε στον αρχιερέα Καϊάφα, ο οποίος τον εφοδίασε με επιστολές που του έδιναν το δικαίωμα να συλλάβει και να φέρει δεμένους στην Ιερουσαλήμ τους Ιουδαίους που είχαν γίνει χριστιανοί.

Ο Απόστολος ομολογεί τον ζήλο του για την τήρηση των πατρικών παραδόσεων και για την εξάλειψη των οπαδών του Χριστού πράξη που ο νεαρός φαρισαίος

Σαούλ θεωρούσε θεάρεστη και σύμφωνη προς τον Μωσαϊκό Νόμο.

Οι διωγμοί των μελών της Εκκλησίας από τον απ. Παύλο και τους συνεργάτες του εντασσόταν στο σωφρονιστικό πλαίσιο των συναγωγών της Διασποράς. Αυτό ήταν σκληρό και εκτός από αυστηρή τήρηση πλήθους διατάξεων περιελάμβανε απομάκρυνση από την κοινότητα και εφαρμογή σωματικών ποινών με γνωστότερη τη μαστίγωση **με 39 κτυπήματα**, σύμφωνα με τη διάταξη του Δευτερονομίου (25:3), τη σκληρότητα της οποίας δοκίμασε «**πεντάκις**» (Β΄ Κορ. 11:24) και ο ίδιος. Καθώς οι τοπικές αρχές της συναγωγής επέβαλαν αυτές τις ποινές οι επιστολές του Καιάφα έδωσαν κύρος στον Σαούλ ενημερώνοντας τους προϊσταμένους των συναγωγών της Δαμασκού για τη στάση που πρέπει να τηρήσουν απέναντι στο πρόβλημα που είχε προκύψει. Ακόμη και αν δεχθούμε ότι νομικά δεν είχε ο αρχιερέας δικαίωμα να παρεμβαίνει στη λειτουργία των συναγωγών της Διασποράς, στην πραγματικότητα οι δεσμοί των δύο αυτών χώρων ήταν ιδιαίτερα στενοί, καθώς η Διασπορά ήταν υποχρεωμένη να τηρεί τις πρακτικές και τις αποφάσεις του Συνεδρίου. Έτσι η αποστολή ενός ζηλωτή φαρισαίου με γράμματα από τον ίδιο τον αρχιερέα, σε μία κοινότητα της Διασποράς, ήταν ένα δεδομένο που δεν μπορούσε να αγνοηθεί. Αυτή η υπακοή στο θέλημα της Ιερουσαλήμ δεν θα ήταν παράλογο να φθάσει μέχρι του σημείου να αποστείλουν μέλη των κοινοτήτων τους δεμένους για να δικαστούν από το Συνέδριο.

Εξάλλου είναι πολύ πιθανό τα υποψήφια θύματα του Σαούλ να ανήκαν, προ της ένταξής τους στην Εκκλησία, σε συναγωγές της Ιερουσαλήμ και, κατά συνέπεια, ο διώκτης να τα έβλεπε ως μία αιρετική κίνηση, η οποία αλλοίωνε τον «γνήσιο» ιουδαϊσμό.

Οι ενέργειες του Σαούλ, πριν από τη μεταστροφή του, ήταν πράξεις ενός ορθόδοξου Ιουδαίου, ο οποίος εναντιωνόταν στον καταδικασμένο από το Συνέδριο Ιησού. Η ύπαρξη της Εκκλησίας, και μάλιστα της ελληνιστικής, ήταν μία κίνηση ενάντια στον ιουδαϊσμό, καθώς πρέσβευε τη σωτηρία εκτός του Νόμου, με αποτέλεσμα να τον καθιστά περιττό. Ο Σαούλ πίστευε στη σωτηρία μόνο μέσα από την πιστή τήρηση του Νόμου.

Μόνο μετά την κλήση του συνειδητοποίησε το σχέδιο του Θεού για τη σωτηρία του Ισραήλ και ολόκληρης της ανθρωπότητας μέσα από την Εκκλησία.

Το γεγονός της κλήσεώς του τον κατέστησε ικανό να υπερβεί τις δεσμεύσεις του Μωσαϊκού Νόμου και βιώνοντας την εν Χριστώ ελευθερία να επιτύχει τη σωτηρία.

(Με υλικό από τη διδακτορική διατριβή μου με τίτλο «**Πέτρος και Παύλος στην Αντιόχεια, Ιστορική και Ερμηνευτική προσέγγιση**»)